

СТАЛИЙ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Анотація. У статті проведено аналіз теоретичних положень щодо соціально-економічного розвитку, запропоновано й апробовано методику оцінки соціально-економічного розвитку України та її регіонів у сучасних умовах господарювання.

Ключові слова: сталий розвиток, соціально – економічний розвиток, фактори, методика оцінки сталості соціально-економічного розвитку, країна, регіони.

Annotation. The article takes the analysis of formation of sustainable social and economic development of Ukraine, offers the method of its estimation.

Key words: steady development, social-economic development, factors, method of estimation of constancy of social-economic development, country, regions.

Вступ. Концепція сталого соціально-економічного розвитку передбачає збалансоване вирішення соціально-економічних завдань, проблем збереження сприятливого стану довкілля і природно-ресурсного потенціалу з метою задовольнити життєві потреби сучасного та майбутніх поколінь.

Постановка завдання. В Україні за сучасних умов господарювання лише формуються основи для розвитку та реалізації концепції сталого соціально-економічного зростання. Дослідженням цієї проблеми займаються такі вітчизняні вчені, як Гайдучський П.І. [1], Генералова Ю. [2], Геєць В.М. [3], Герасимчук З. [4] та інші. Однак залишається невирішеним питання щодо оцінки сталості соціально-економічного розвитку країни.

Результати. Економічне зростання визначається як збільшення виробничих можливостей, які залежать від кількості чинників виробництва, що використовуються, або вдосконалення техніки і технології [2, с.15]. Тобто, головна сутність економічного зростання полягає в кількісному зростанні економічних показників. Але в сучасних умовах зростання заради зростання не є виправданим. Інакше кажучи, досягнення стійких темпів зростання економічних показників має супроводжуватися підвищенням реального життєвого рівня населення, зменшенням диференціації за доходами, а також раціональним використанням природних копалин і збереженням навколишнього середовища.

Для забезпечення умов стійкого економічного зростання не досить ефективного використання наявних економічних потужностей країни. Розвиток економіки держави відбувається під дією цілої низки факторів. Одні з них позитивно впливають на перебіг економічних процесів, забезпечуючи зростання системи господарювання, вплив інших, навпаки, може уповільнити такі тенденції в економіці або взагалі спричинити кризову ситуацію в ній.

Фактори, від яких залежить сталий соціально-економічний розвиток країни, можна поділити на такі групи:

1 група – економічні фактори, які знаходяться поза впливом людської економічної діяльності, вони є невід’ємною складовою процесу функціонування ринкової економіки.

2 група – фактори державного регулювання економіки, які відіграють неабияку роль у стимулюванні економічного зростання, адже визначають основні напрями розвитку економіки, міцним підґрунтям якого є якісна законодавча база. Негативним є досвід нашої країни в розробленні стабільних законодавчих правил.

3 група – інноваційно-інвестиційні фактори, до яких належать рівень розвитку науки, інноваційно-інвестиційна політика, яка полягає у всебічному сприянні інноваційним процесам із боку держави через преміювання наукових досліджень і створення сприятливих умов для їх проведення, адже здобутки науково-технічного прогресу дадуть змогу підняти добробут населення та розвиток економіки країни на якісно новий рівень.

4 група – соціальні фактори, які формуються в соціальну політику, що забезпечує економічне зростання шляхом упровадження програм соціального захисту населення, підтримки належного рівня зайнятості, пенсійного забезпечення, надання соціальної допомоги різним верствам населення тощо.

На нашу думку, визначальними для сталого розвитку країни є економічні та соціальні фактори за сучасних умов господарювання.

Сталий соціально-економічний розвиток передбачає два напрямки: соціальний та економічний, кожен з яких має складну структуру. Загальна структура сталого соціально-економічного зростання країни (регіонів) за її елементами представлена на рис.1. Необхідно відзначити, що показники соціального й економічного напрямків знаходяться в тісному взаємозв'язку.

Незважаючи на існування різних методик оцінки соціально-економічного розвитку об'єкта дослідження, нами була запропонована методика оцінки сталості соціально-економічного розвитку країни в цілому, та її регіонів зокрема на базі критерію стабільності, який має вигляд коефіцієнта варіації. Основною перевагою такої методики оцінки є те, що вона дозволяє оцінити сталість розвитку об'єкта дослідження, а також використовувати показники, які мають різний вимір.

Загальна схема оцінки соціально-економічного розвитку об'єкта дослідження (країни та її регіонів) складається із 3-х взаємопов'язаних етапів, які представлені на рис.2.

Перший етап оцінки сталості соціально-економічного розвитку країни передбачає відбір та обґрунтування системи показників, які в подальшому використовуються для оцінки сталості розвитку кожного регіону зокрема.

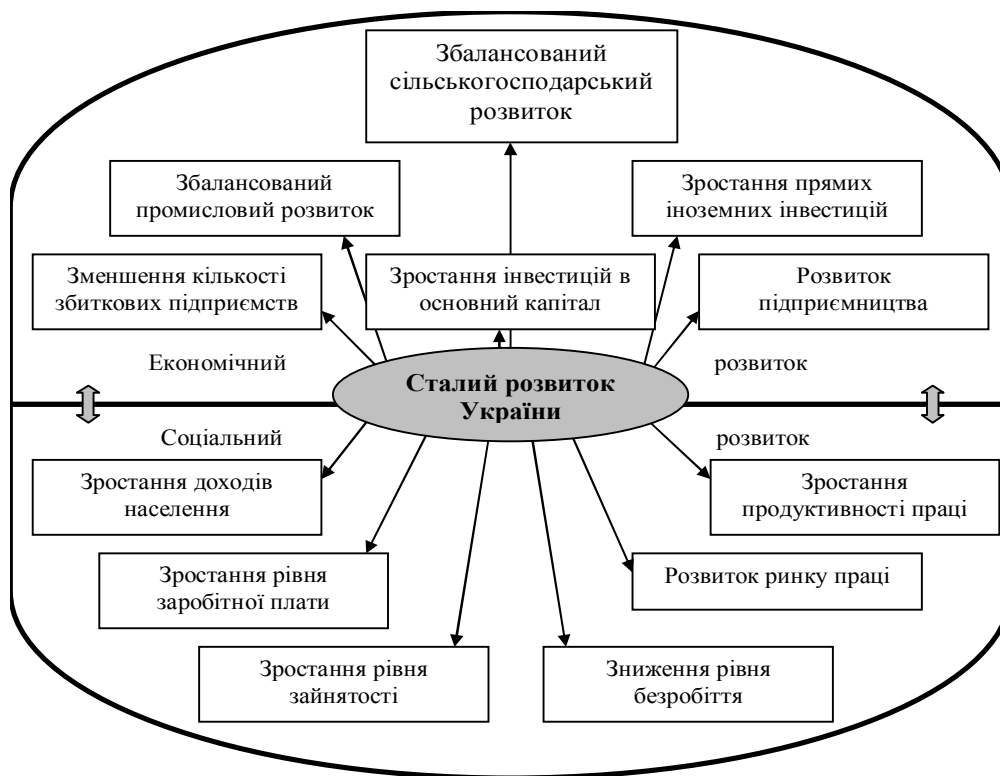

Рис.1. Сталий соціально-економічний розвиток країни та його структурні компоненти.

Під час опрацювання гіпотези щодо набору показників, які суттєво впливають на сталість соціально-економічного розвитку регіонів і країни, була проаналізована й узагальнена спеціальна економічна література. Дослідники, які вивчають цю проблему [1–

4], пропонують для аналізу різні показники як за якістю відображення соціально-економічних процесів, так і за кількістю, без обґрунтування факту їх уведення в практику.

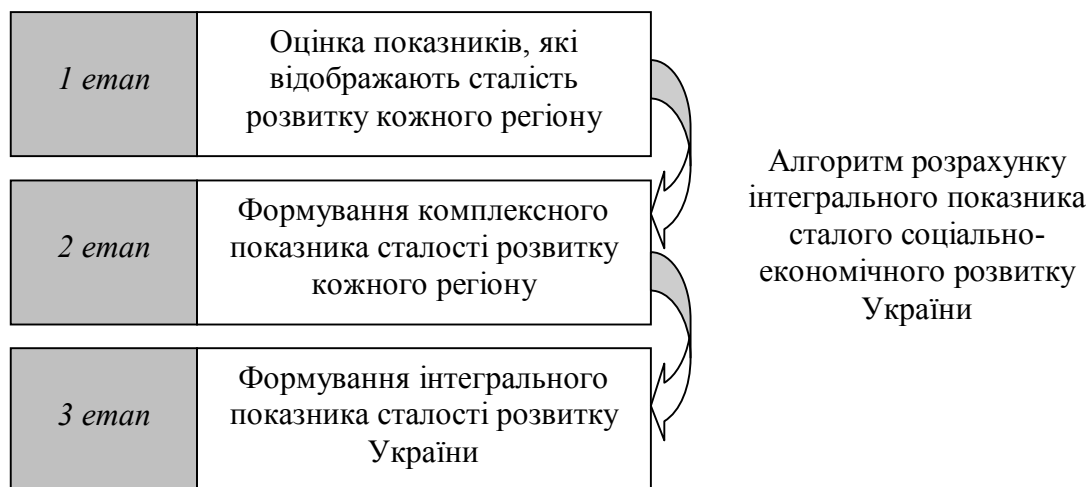

Рис.2. Загальна схема оцінки сталості соціально-економічного розвитку країни.

За результатами дослідження публікацій та власного моніторингу показників соціально-економічного розвитку, було виділено 24 показники, які агрегувались за напрямками “економічний розвиток” і “соціальний розвиток”. Отже, до показників напрямку “економічний розвиток” регіонів належать: валовий регіональний продукт (X_1), обсяги промислового виробництва (X_2), обсяги сільськогосподарського виробництва (X_3), обсяги прямих іноземних інвестицій (X_4), обсяги інвестицій в основний капітал (X_5), фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування (X_6), рентабельність операційної діяльності (X_7), кількість суб’єктів ЄДПОУ (X_8), питома вага збиткових підприємств (X_9), кількість малих підприємств (X_{10}), дебіторська заборгованість підприємств (X_{11}), кредиторська заборгованість підприємств (X_{12}), середньорічна вартість основних фондів (X_{13}), середньорічна вартість оборотних коштів (X_{14}), загальний обсяг експорту (X_{15}). До показників напрямку “соціальний розвиток” регіонів належать: доходи населення (X_{16}), середньорічна заробітна плата найманих працівників (X_{17}), зайнятість населення (X_{18}), рівень зареєстрованого безробіття населення (X_{19}), середньорічна чисельність найманих працівників (X_{20}), попит на робочу силу (X_{21}), пропозиція робочої сили (X_{22}), продуктивність праці найманих працівників (X_{23}), навантаження на одне робоче місце (X_{24}).

Провівши кореляційний аналіз, який дозволяє визначити взаємозв’язок між об’єктами дослідження всіх прийнятих до аналізу 24 показників, було виокремлено 14 показників, які мають суттєвий вплив на сталість соціально-економічного розвитку країни (регіонів). Таким чином, напрямок “економічний розвиток” регіонів формують такі показники, як: валовий регіональний продукт (X_1), обсяги промислового виробництва (X_2), обсяги сільськогосподарського виробництва (X_3), обсяги прямих іноземних інвестицій (X_4), обсяги інвестицій в основний капітал (X_5), кількість суб’єктів ЄДПОУ (X_8), кількість малих підприємств (X_{10}). Напрямок “соціальний розвиток” регіонів характеризують такі показники: доходи населення (X_{16}), середньорічна заробітна плата найманих працівників (X_{17}), зайнятість населення (X_{18}), рівень зареєстрованого безробіття населення (X_{19}), попит на робочу силу (X_{21}), продуктивність праці найманих працівників (X_{23}), навантаження на одне робоче місце (X_{24}).

Запропонована система показників напрямків розвитку країни (регіонів) дає можливість об’єктивно й у повній мірі оцінити її якість в параметрах економічного та

соціального розвитку і тим самим забезпечити умови для прийняття обґрунтованих рішень щодо формування стратегій розвитку країни в майбутньому. За динамікою впливу на напрямки економічного (1) та соціального розвитку (2)

$H_{екон} = F(X_1, X_2, X_3, X_4, X_5, X_8, X_{10}),$	(1)
---	-----

$H_{соц} = f(X_{16}, X_{17}, X_{18}, X_{19}, X_{21}, X_{23}, X_{24}),$	(2)
--	-----

та інтегральним показником сталості соціально-економічного розвитку (3)

$CP_{кр} = g(H_{екон}, H_{соц}),$	(3)
-----------------------------------	-----

показники є як односпрямованими, так і протиспрямованими за вектором змін.

Сформувавши систему показників соціально-економічного розвитку країни (регіонів), можна провести їх оцінку (Φ_j), використовуючи таку формулу (4):

$\Phi_{jr} = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (X_i - \bar{X})^2}{\frac{m}{\bar{X}}}},$	(4)
--	-----

де X_i – досліджуваний показник i -му періоді;

\bar{X} – середнє значення досліджуваного показника за період дослідження;

i – період дослідження, роки ($i = 2000, \dots, 2005$);

j – кількість показників ($j = 1, \dots, 14$);

r – кількість регіонів, у тому числі Автономна Республіка Крим, міста Київ і Севастополь ($r = 1, \dots, 27$);

m – кількість періодів дослідження.

У результаті оцінки показників соціально-економічного розвитку країни (регіонів) із використанням формули (4) було отримано матрицю показників (Φ_{jr}) за кожним вихідним показником дослідження (j) у кожному регіоні (r) України.

На другому етапі оцінки сталості соціально-економічного розвитку країни (регіонів) формуємо комплексні показники розвитку кожного регіону (CP_r) за окресленими напрямками (економічним, соціальним).

Комплексний показник сталого соціально-економічного розвитку регіону розраховується за формулою (5):

$CP_r = g(H_{екон}, H_{соц}) = \sqrt[j]{\Phi_1 \cdot \Phi_2 \cdot \Phi_3 \cdot \Phi_4 \cdot \Phi_5 \cdot \Phi_8 \cdot \Phi_{10} \cdot \Phi_{16} \cdot \Phi_{17} \cdot \Phi_{18} \cdot \Phi_{19} \cdot \Phi_{21} \cdot \Phi_{23} \cdot \Phi_{24}},$	(5)
--	-----

де Φ_j – загальний показник розвитку за j -им показником дослідження;

j – кількість показників ($j = 1, \dots, 14$);

r – кількість регіонів, у тому числі Автономна Республіка Крим, міста Київ і Севастополь ($r = 1, \dots, 27$).

Третій етап оцінки сталості соціально-економічного розвитку країни (регіонів) передбачає формування інтегрального показника ($CP_{кр}$), який визначається комплексними показниками розвитку регіонів за соціальним та економічним напрямком. Розрахунок інтегрального показника сталого соціально-економічного розвитку здійснюється за формулою:

$CP_{кр} = \sqrt[7]{CP_1 \cdot CP_2 \cdot K \cdot CP_{27}},$	(6)
--	-----

де CP_r – комплексний показник соціально-економічного розвитку r -го регіону;

r – кількість регіонів, у тому числі Автономна Республіка Крим, міста Київ і Севастополь ($r = 1, \dots, 27$).

У результаті дослідження отримуємо інтегральний показник сталості соціально-економічного розвитку країни (регіонів), який знаходиться в межах від 0 до 1. Рівень цього показника можна поділити на чотири групи:

1 група, до якої входить показник сталості розвитку в межах $0 \leq CP_{кр}(CP_r) < 0,25$, що характеризується високим рівнем стабільності розвитку;

2 група, до якої входить показник сталості розвитку в межах $0,25 \leq CP_{кр}(CP_r) < 0,5$, що характеризується середнім рівнем стабільності розвитку;

3 група, до якої входить показник сталості розвитку в межах $0,5 \leq CP_{кр}(CP_r) < 0,75$, що характеризується низьким рівнем сталого розвитку;

4 група, до якої входить показник розвитку в межах $0,75 \leq CP_{кр}(CP_r) < 1$, для об'єкта дослідження якого характерна відсутність сталого соціально-економічного розвитку.

Висновки. Оцінка сталості соціально-економічного розвитку країни (регіонів) за запропонованою методикою була проведена з використанням статистичних даних України [5–10] за період 2000–2005 рр.

Результати проведеного дослідження сталості соціально-економічного розвитку України за комплексними показниками розвитку кожного регіону (CP_r) за показниками (Φ_{jr}), які використовувалися при аналізі, наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Комплексні показники сталості соціально-економічного розвитку регіонів України (CP_r) за 2000–2005 рр.

	Регіони	Φ_1	Φ_2	Φ_3	Φ_4	Φ_5	Φ_8	Φ_{10}	Φ_{16}	Φ_{17}	Φ_{18}	Φ_{19}	Φ_{21}	Φ_{23}	Φ_{24}	CP_r
1	Автономна республіка Крим	0,47	0,43	0,10	0,07	0,09	0,15	0,39	0,44	0,39	0,04	0,18	0,32	0,46	0,23	0,21
2	Вінницька область	0,50	0,40	0,03	0,09	0,11	0,16	0,33	0,46	0,44	0,06	0,09	0,33	0,45	0,39	0,20
3	Волинська область	0,44	0,34	0,08	0,03	0,07	0,12	0,38	0,45	0,41	0,06	0,16	0,34	0,45	0,64	0,20
4	Дніпропетровська область	0,45	0,74	0,03	0,11	0,09	0,12	0,41	0,39	0,40	0,02	0,18	0,39	0,43	0,56	0,21
5	Донецька область	0,44	0,23	0,08	0,17	0,06	0,02	0,43	0,41	0,40	0,02	0,19	0,27	0,46	0,41	0,17
6	Житомирська область	0,49	0,37	0,05	0,06	0,08	0,05	0,36	0,46	0,43	0,05	0,23	0,42	0,45	0,88	0,21
7	Закарпатська область	0,40	0,39	0,11	0,07	0,04	0,10	0,39	0,49	0,44	0,06	0,20	0,42	0,45	0,78	0,22
8	Запорізька область	0,38	0,27	0,08	0,19	0,10	0,13	0,39	0,40	0,36	0,03	0,04	0,33	0,45	0,49	0,19
9	Івано-Франківська область	0,34	0,42	0,09	0,04	0,04	0,07	0,39	0,47	0,44	0,06	0,11	0,25	0,46	0,37	0,18
10	Київська область	0,52	0,17	0,04	0,05	0,11	0,18	0,38	0,43	0,40	0,03	0,31	0,44	0,43	0,62	0,21
11	Кіровоградська область	0,56	0,54	0,08	0,16	0,08	0,08	0,38	0,44	0,43	0,03	0,08	0,30	0,46	0,50	0,21
12	Луганська область	0,54	0,86	0,10	0,10	0,08	0,06	0,42	0,41	0,40	0,02	0,18	0,15	0,46	0,30	0,19
13	Львівська область	0,51	0,35	0,13	0,06	0,07	0,07	0,37	0,46	0,42	0,02	0,20	0,39	0,42	0,84	0,21
14	Миколаївська область	0,53	0,51	0,03	0,28	0,09	0,05	0,37	0,42	0,37	0,03	0,07	0,29	0,43	0,43	0,19
15	Одеська область	0,42	0,39	0,13	0,20	0,07	0,15	0,36	0,47	0,60	0,01	0,23	0,42	0,40	0,23	0,22
16	Полтавська область	0,37	0,24	0,15	0,13	0,06	0,08	0,43	0,43	0,41	0,02	0,08	0,29	0,50	0,39	0,19
17	Рівненська область	0,53	0,22	0,06	0,07	0,06	0,10	0,37	0,46	0,44	0,04	0,12	0,36	0,45	0,65	0,20
18	Сумська область	0,25	0,31	0,05	0,10	0,05	0,06	0,29	0,42	0,41	0,04	0,18	0,17	0,38	0,31	0,16
19	Тернопільська область	0,51	0,23	0,10	0,08	0,05	0,13	0,35	0,48	0,46	0,05	0,05	0,34	0,46	0,54	0,19
20	Харківська область	0,48	0,50	0,04	0,12	0,06	0,11	0,40	0,42	0,39	0,01	0,10	0,20	0,44	0,32	0,17
21	Херсонська область	0,48	0,30	0,13	0,19	0,06	0,09	0,35	0,46	0,42	0,03	0,19	0,22	0,45	0,21	0,20
22	Хмельницька область	0,48	0,54	0,04	0,12	0,09	0,10	0,35	0,46	0,44	0,02	0,04	0,41	0,47	0,43	0,19
23	Черкаська область	0,72	0,23	0,06	0,10	0,08	0,06	0,40	0,44	0,44	0,05	0,10	0,12	0,50	0,12	0,17
24	Чернівецька область	0,50	0,37	0,07	0,07	0,06	0,10	0,38	0,51	0,45	0,09	0,16	0,38	0,45	0,57	0,22
25	Чернігівська область	0,40	0,25	0,04	0,09	0,09	0,15	0,34	0,43	0,41	0,01	0,15	0,39	0,42	0,70	0,18
26	м. Київ	0,57	0,36	0,05	-	0,13	0,18	0,46	0,41	0,39	0,04	0,28	0,48	0,42	0,76	0,26
27	м. Севастополь	0,48	0,80	0,06	-	0,04	0,10	0,42	0,42	0,39	0,19	0,05	0,11	0,44	-	0,20

За період дослідження (2000–2005 рр.) всі регіони України мали високий рівень сталості соціально-економічного розвитку, що відображають комплексні показники розвитку, які знаходяться у межах $0 \leq CP_{кр} (CP_r) < 0,25$. При цьому слід відзначити, що розвитку регіонів України характерні тенденції повільного соціально-економічного зростання без різких стрибків у бік підвищення або спаду.

Інтегральний показник сталості соціально-економічного розвитку України, розрахований за формулою (6), за період дослідження дорівнює 0,19, що свідчить про стабільний розвиток країни.

Таким чином, із 2000 р. по 2005 р. Україна мала сталий соціально-економічний розвиток, тому в подальшому при формуванні стратегії сталого соціально-економічного зростання країни необхідно дотримуватись обраної інвестиційно-інноваційної моделі розвитку.

1. Гайдучкий П.І. Корпоративні аспекти стратегії економічного та соціального розвитку України до 2015 року. // Формування ринкових відносин в Україні. – 2004. – №10 (41). – С.5–8.
2. Генералова Ю. Економічне зростання в умовах переходу до постіндустріального суспільства. // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – №11. – С.14–21.
3. Економіка України: Стратегія і політика довгострокового розвитку / За ред. В.М.Гейця. – К.: Ін-т економічного прогнозування; Фенікс, 2003. – 560 с.
4. Герасимчук З. Комплексна оцінка рівня сталого розвитку регіонів України. // Економіка України. – 2001. – №5. – С.34–42.
5. Діяльність малих підприємств ' 2005 / Стат. зб. – К.: ДКСУ. – 255 с.
6. Праця України ' 2005 / Стат. зб. – К.: ДКСУ. – 352 с.
7. Статистичний щорічник України за 2001 рік / Державний комітет статистики України / Відп. за вип. В.А. Головка. – К.: Техніка, 2002. – 509 с.
8. Статистичний щорічник України за 2003 рік / Державний комітет статистики України / За ред. О.Г.Осауленка. – К.: Видавництво "Консультант", 2004. – 508 с.
9. Статистичний щорічник України за 2004 рік / Державний комітет статистики України / За ред. О.Г.Осауленка. – К.: Видавництво "Консультант", 2005. – 510 с.
10. Статистичний щорічник України за 2005 рік / Державний комітет статистики України / За ред. О.Г.Осауленка. – К.: Видавництво "Консультант", 2006. – 570 с.